

Тематична рубрика: Загальна педагогіка та історія педагогіки.

УДК 37(477) «19»:070-055.2

**РОЛЬ ЖІНОЧОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ У ЗДІЙСНЕННІ
КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ
(КІНЕЦЬ ХІХ – 30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

Балдинюк О.Д.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

У статті здійснено аналіз жіночої преси кінця ХІХ – 30-х років ХХ століття крізь призму висвітлення нею культурно-просвітницьких питань (освіти, виховання, охорони материнства та дитинства, вирішення соціальних проблем). Розглянуто фактори, які впливали на виникнення та розвиток жіночих журналів окресленого періоду, а саме: політичні, економічні та соціально-культурні. Виявлена основна спрямованість публікацій, проаналізовані найбільш значущі матеріали з даної проблеми. Розглянуті видання характеризуються такими особливостями: виконували культурно-просвітницьку та організаційну функції; формували образ жінки, яка виконувала певну роль у суспільстві; порушували специфічні, суто жіночі проблеми. Встановлено, що жіноча періодика здійснювала виховну, просвітницьку, інформаційну та дозвілєву функції.

Ключові слова: жіноча преса, жіночі журнали, освіта, виховання, охорона материнства та дитинства, громадсько-політичні жіночі журнали, масові жіночі журнали.

В статье осуществлен анализ женской прессы конца XIX - 30-х годов XX века сквозь призму освещения культурно-просветительских вопросов (образования, воспитания, охраны материнства и детства, решение социальных проблем). Рассмотрены факторы, которые влияли на возникновение и развитие женских журналов выделенного периода, а именно: политические, экономические и социально-культурные. Обнаружена основная направленность публикаций, проанализированы наиболее значимые материалы по данной проблеме. Вышеуказанные издания характеризуются следующими особенностями: выполняли культурно-просветительскую и организационную функции; формировали образ женщины, которая выполняла определенную роль в обществе; поднимали специфические, сугубо женские проблемы. Установлено, что женская периодика выполняла воспитательную, просветительскую, информационную и досуговую функции.

Ключевые слова: женская пресса, женские журналы, образование, воспитание, охрана материнства и детства, общественно-политические женские журналы, массовые женские журналы.

Baldyniuk O.D. THE ROLE OF THE WOMEN'S PERIODIC PRESS IN THE IMPLEMENTATION OF CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK AMONG THE POPULATION (THE END OF THE 19TH - 30TH YEARS OF THE 20TH CENTURY)

The article analyzes the women's press of the end of the 19th and 30th years of the twentieth century through the prism of her coverage of cultural and educational issues (education, upbringing, protection of motherhood and childhood, solving social problems). The factors that influenced the emergence and development of women's journals of a particular period, namely: political, economic, and socio-cultural, were considered. The main direction of publications was revealed, the most significant materials on this problem were analyzed. The above-mentioned publications are characterized by the following features: they carried out cultural-educational and organizational functions; shaped the image of a woman

who played a role in society; violated specific, purely female issues. It was established that women's periodicals performed educational, informational and leisure functions.

Key words: women's press, women's magazines, education, upbringing, maternity and childhood protection, public-political women's magazines, massive women's magazines.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливе місце у громадсько-політичному, духовному, культурному житті країни посідає преса, зокрема жіночі журнали.

Сам термін «журнал» визначається як періодичне друковане видання у вигляді книжки що містить статті, твори різних авторів, а також окрема книга такого видання («Великий тлумачний словник сучасної української мови»).

Необхідність у жіночих журналах продиктована суспільними потребами, місцем та роллю жінки у сім'ї, громадському та творчому житті. На сьогоднішній день в країні існує досить велика кількість жіночої періодики, однак відчувається брак видань, які б допомагали подолати стереотипи щодо уявлення ролі жінки у суспільстві, захищали її права та інтереси, сприяли її долученню до активного громадського та політичного життя.

Процеси сучасного розвитку України неможливі без урахування досвіду та уроків минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення становлення вітчизняних жіночих журналів, їх характеристик звертались такі дослідники того часу як М. Макаров, В. Покровський, К. Щепкіна. Радянський період розвитку жіночих видань, ідеї створення спеціальних журналів для жінок відображений у працях І. Арманд, О. Коллонтай, Н. Крупської, Л. Менжинської, К. Самойлової, Л. Сталь та ін.

Питання становлення та розвитку жіночої преси у контексті нової ідеології активно обговорювались на сторінках таких видань як «Работница», «Коммунистка», «Комунарка України» та ін.

З початком хрущовської «відлиги» інтерес до жіночої історії радянського періоду відновився. З'являється ряд праць, присвячених ролі жінки у Жовтневій революції, публікуються спогади жінок-більшовичок, які брали активну участь у революційних подіях, побудові радянської влади (В. Абакумова, Г. Громова).

Останнім часом спостерігається поживалений процес вивчення історії становлення жіночої періодики. З'являються фундаментальні дослідження про типологію часописів для жінок, їх характеристики (О. Мінаєва, М. Романюк, В. Смеюха, Л. Сніцарчук), в яких ретроспективно розглядаються жіночі видання XVIII – XXI століть; значну увагу приділено специфіці жіночої преси 20-30-х років XX століття (О. Лабур, О. Мінаєва, О. Пода, А. Покляцька).

Серед зарубіжних праць варто виділити роботу британської дослідниці Лінн Аттвуд «Створення нової радянської жінки: жіночі журнали як конструктори жіночої індивідуальності, 1922-1953pp.», в якій досліджується образ «нової жінки» на шпальтах жіночих журналів «Работница» та «Крестьянка».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На наш погляд, в історії педагогічної думки бракує досліджень, присвячених формам та методам впливу друкованих жіночих видань на читацьку аудиторію у культурно-просвітницькому напрямі.

Мета статті – розглянути роль жіночої періодичної преси у висвітленні культурно-просвітницької роботи, що проводилася серед жінок у період кінця XIX – 30-х років XX століття.

Виклад основного матеріалу. Науково важливим і неоднозначним у становленні жіночої періодики є період кінця XIX – 30-х років XX століття. У виникненні та розвитку жіночих журналів вагому роль відігравали політичні, економічні, соціально-культурні фактори. На різних етапах свого розвитку жіноча періодика випускалася у вигляді журналів мод, педагогічних, літературних, громадсько-політичних жіночих журналів тощо.

Перший жіночий журнал в Російській державі був заснований М. Новіковим у 1779 році у Петербурзі й мав назву «Модное ежемесячное издание, или Библиотека для дамского туалета». Якщо говорити про тематику журналів, то це було «розважальне читиво для жінок із великою кількістю віршів, поем, перекладів модних авторів, анекдотів; окрім того, в журналі були сторінки мод і підбірка цікавих фактів» [6]. М. Новіков особисто підбирав матеріали до кожного номера і «.....відбирав твори, перекладені з найкращих авторів і на російській мові створені» [12].

Починаючи з середини ХІХ століття, серед статей, що друкувалися у жіночих журналах, з'являються матеріали, присвячені вихованню дітей, веденню домашнього господарства, моді, дозвіллю, практичні поради по догляду за собою, лікуванню та попередженню хвороб у дітей тощо. Такі журнали були недорогими, так як були орієнтовані на читачок з невисоким рівнем освіти та доходу. До більшості жіночих журналів докладались додатки. Читачкам пропонувалися самовчителі крою і шиття, різноманітні викрійки, альбоми рукоділля тощо.

З часом наповнення жіночих журналів почало змінюватись. Поряд з традиційною тематикою публікуються статті, в яких розглядались питання жіночих прав та свобод, професійної діяльності жінок, формування перших жіночих об'єднань і жіночого руху в цілому.

Матеріали журналів носять більше просвітницький і дидактичний характер («Рассвет» (1858-1862), «Женский Вестник» (1866-1868) та ін.).

Наприклад, у Санкт-Петербурзі з вересня 1866 по 1868 рік виходив щомісячний журнал для жінок «Женский Вестник», всього було видано 10 номерів. Важливе місце у журналі відводилось питанню праці жінок у сфері медицини та педагогіки. Так, найбільш престижною для жінки вважалася педагогічна робота. Зокрема у черговому номері «Женского вестника» від 1904 року зустрічаємо дані про те, що загальне число вчительок на 10% перевищувало кількість учителів-чоловіків [16].

З 1859 по 1862 рік у Санкт-Петербурзі діяло видання «Рассвет» (редактор та видавець В. Кремпін). Наголошувалося на тому, що цей журнал значну увагу приділяв публіцистиці, в той час як інші видання більше звертали увагу на домоводство, моду та рукоділля. Журнал містив такі розділи: історичний, педагогіки й бібліографії, словесний, а також розділи природознавства та мистецтва. Саме видання було розраховане на учениць старших класів (дівчат 14-16 років), батьків, викладачів та наставників.

Також наприкінці ХІХ століття важливе місце в жіночій пресі посідало питання виховання дітей. Так, у Петербурзі з 1894 по 1904 рік публікувався жіночий журнал педагогічного спрямування «На помощь матерям», метою якого було «допомогти жінці-матері, особливо недосвідченій, розібратися в тих питаннях, які щодня ставить життя» [9]. У виданні переважали матеріали науково-популярного спрямування, дописувачами яких були такі відомі фахівці як П. Лесгафт, П. Каптерев, М. Волкова та ін. На сторінках журналу активно публікувались звіти про діяльність педагогічних товариств, притулків, батьківських гуртків. Також у виданні порушувалися питання жіночого руху як в Російській державі, так і за кордоном.

Жіноча освіта та необхідність її реорганізації стають однією з головних тем вітчизняної періодики. З'являються наукові видання для жінок, що друкувалися вищими навчальними закладами. Так, при Київських вищих жіночих курсах у 1914-1915-х роках випускалася «Летопись...», яка залучала «...найкращих, більш здібних до наукової роботи, наочно переконуючи, як викладачі курсів цінують кожний прояв самостійної наукової думки, здібностей та старанності» [7, с. 4].

На сторінках видання розміщувалися відомості про курси, розпорядження міністерства народної освіти, програми та плани викладання, друкувались лекції викладачів та найкращі праці слухачок.

Загалом, з початку ХХ ст. і до жовтня 1917 року виникло «майже дві дюжини жіночих журналів» [17, с. 47].

На початку ХХ століття відбувався поділ жіночої преси на масову (літературні журнали, журнали мод, рукоділля) та суспільно-політичну.

Масові журнали були схожими за своєю структурою і містили рубрики моди, літератури, домоведення, а також розглядалися проблеми з тих сфер життя, з якими найчастіше стикалася жінка (педагогічної, сімейної, культурної) («Дамский мир» (Спб., 1907–1918), «Женщина» (СПб., 1907–1916), «Красота» (Київ, 1908), «Журнал для хозяек» (Спб., 1912–1926), «Журнал для женщин» (М., 1914–1918, 1922–1926), «Swiat Kobiecy» (Київ, з 1916)).

Так, у 1914 році двічі на місяць почав видаватися журнал «Журнал для женщин» накладом 50 тисяч екземплярів. Основними рубриками журналу були рукоділля, кулінарія, мода, косметика, права жінок, виховання дітей. Важливою темою, яка неодноразово заторкувалася на шпальтах видання, було питання емансипації та фемінізації жінок. Також центральною проблемою, яка висвітлювалася у журналі, була необхідність спільного навчання хлопчиків та дівчат по системі Марії Монтессорі.

Також з'являються суспільно-політичні журнали «Союз женщин» (1907–1909), «Женский вестник» (1904–1917), «Работница» (з 1914 року) та ін.

Така періодика, як правило, була чорно-білою, містила невелику кількість ілюстрацій, так як основна увага читачів повинна була зосереджуватися не на вигляді журналу, а на його змістовому наповненні. Такі жіночі видання були розраховані на досить вузьке коло читачів, в основному це були соціально і політично активні жінки – учасниці відповідних політичних рухів.

На відміну від інших жіночих журналів, у «Союзе женщин» не розміщувалась жодна реклама, не було «ніяких приманок у вигляді мод, кухні, рукоділля». Саме видання було присвячено «питанням, пов'язаним з боротьбою за рівноправність жінки і, головним чином, за її виборчі права, як перший необхідний крок на шляху до її звільнення» [15]. У журналі порушувались питання громадянських та політичних прав жінок, авторки

дописів виступали за встановлення восьмигодинного робочого дня, страхування материнства, встановлення вихідних днів тощо.

З 1904 року видавався журнал «Женский вестник». Важливість такого видання полягала у тому, що «...в Росії немає журналу, який займався б виключно обговоренням жіночого питання. А тим часом останнє, безсумнівно, існує у нас, як і в інших державах. Російські жінки наполегливо прагнуть розширити свою освіту, завоювати нові сфери праці. Вони починають перейматися своїм другорядним становищем, своєю нерівноправністю з чоловіками. Вони бажають брати активну участь у практичному вирішенні суспільних питань. Але у них немає журналу, який служив би виразником всього цього» [10, с. 1]. У статтях журналу активно порушувались питання з використання жіночої праці нарівні з чоловічою, низької заробітної плати, незадовільного харчування, побутових і житлових умов жінок-працівниць.

До 1913 року більшовики не мали журналів та газет, які були б спрямовані на жіночу аудиторію. Однак уже наприкінці 1913 року В. Ленін висунув ідею якомога швидше взятися за створення жіночого журналу. У зв'язку з цим у 1914 році був започаткований журнал для жінок-соціалісток «Работница», перший номер якого був приурочений до Міжнародного жіночого дня. Н. Крупською було запропоновано такі розділи до журналу: 1) передовиця – поточна політика; 2) робітничий рух і участь працівниці в різних його сторонах (політична і економічна боротьба, страхова кампанія, кооперативи); 3) умови праці працівниці на фабриці, в майстерні, за прилавком, в домашній промисловості та інше; 4) охорона праці жінок; 5) хроніка робоча й політична; 6) іноземний відділ (боротьба робітниці за кордоном); 7) сім'я і робітниця [3, с. 28-29].

До складу редакційного комітету входили: Г. Єлізарова, Л. Менжинська, П. Куделлі та ін. З лютого по червень 1914 року було видано 7 номерів журналу, після чого «Работница» припинила своє існування, так як «більшість членів соціал-демократичної партії вважала, що «жіноче питання» – це лише один із аспектів більш широкого соціального питання». Окрім цього, на

закриття «Работницы» також вплинули фінансові труднощі та початок Першої світової війни. Видання журналу відновилося лише в 1917 році, й у нових суспільно-політичних умовах він став офіційним жіночим журналом.

Після жовтневої революції 1917 року преса стає одним із основних засобів впливу держави на свідомість людей. Одним з перших документів, прийнятих радянською владою, був Декрет про друк (9 листопада 1917 р.), за яким закриттю підлягали видання, які «закликали до відкритого спротиву або непокори робочому й селянському уряду; сіяли смуту шляхом явно наклепницького перекручення фактів; закликали до діянь явно злочинного характеру» [2, с. 24-25]. В результаті цього вже до липня 1918 року майже всі буржуазні газети та журнали припинили свою діяльність.

У 1919 році відбувся VIII з'їзд РКП(б), на якому активно порушується питання ролі преси «в «жіночому комуністичному рухові» як «могутнього знаряддя пропаганди, агітації і організації, незамінним засобом впливу на ширші маси» [1, с. 314].

Система друку для жінок вибудовувалася партійними органами з метою привернути жіночу частину суспільства до лав партії комуністів і забезпечити її участь в соціальному будівництві.

Жіночі журнали даного періоду розглядалися як типовий приклад трансляції ідеологічно вивірених стереотипів поведінки. Якщо в дореволюційних виданнях для жінок більша частина матеріалів містила інформацію про моду, рукоділля, домоведення, то з часом у періодиці розпочалось створення нового образу – жінки-громадянки. На перший план виходять питання жіночої рівності, освіти, жіночої праці, здоров'я тощо.

На зміну героїні журналів початку століття, дами з яскраво нафарбованими губами і великими очима, в 1920-ті роки прийшов «робітничо-селянський тип» – коренаста жінка з крупними рисами обличчя і невираженими гендерними ознаками.

Авторами жіночих журналів та газет стали партійні працівники, робкори і сількори. У виданнях тепер значну частину матеріалу займали розділи політичного виховання, сільського господарства, промислового виробництва.

Матеріали подавались як у вигляді аналітичних статей, так і у формі оповідань або замальовок із життя. Також популярними серед жіночої аудиторії були й візуальні жанри (малюнки, карикатури, фотожанри та ін.).

Ці матеріали характеризували становище жінок в суспільстві з патріархальними пережитками як важкий, відбивали тенденцію небажання жіночого населення коритися старим порядкам, розповідали про жінок-активісток та їх досягнення.

Після Постанови ЦК ВКП(б) «Об очередных задачах партии по работе среди работниц и крестьянок» (1926) було взято курс на «боротьбу з приватними виданнями», у зв'язку з чим ряд жіночих видань припинило свою діяльність («Журнал для женщин», «Журнал для хозяек»). Закриттям таких журналів слугувало те, що в них не пропагувалась суспільно-політична діяльність серед жінок, а матеріали в основному були присвячені різним сферам домашнього господарства. Також припиняли свою діяльність журнали з кіно та «дозвіллеві» жіночі журнали.

У пропаганді ідей рівноправ'я жінок важливу роль відігравали центральні масові журнали «Коммунистка» (1920-1930), «Женский журнал» (1926-1930), «Работница» (1917, з 1923), «Крестьянка» (з 1922), «Журнал для хозяек» (1922-1926), «Селянка України» (1924-1931), «Батрачка» (1925-1929), «Комунарка України» (1920-1934) тощо. Станом на 1930-й рік в країні виходило 18 масових журналів. Тираж цих видань доходив до 800 тисяч, а кількість читачок наблизилась до двох мільйонів.

Основними завданнями масових пропагандистських журналів були:

- 1) трансляція більшовицької ідеології на певні групи жіночої аудиторії;
- 2) зростання кількості жінок, які підтримували радянську владу;
- 3) пропаганда нових цінностей;
- 4) агітація за актуальні лозунги;

5) роз'яснення політики партії в цілому і в «жіночому» питанні зокрема [8, с. 130].

За аудиторною ознакою в жіночій пресі виділялись: суспільно-політичні видання для жінок-партпрацівників («Комуністка», 1920-1930), для селянок («Крестьянка», з 1922 р., «Батрачка» (1925-1925), «Селянка України» (1924-1931)), для працівниць («Работница», 1917, з 1923 року відновила свою діяльність).

У багатьох журналах («Работница», «Крестьянка», «Делегатка» та ін.) автори при викладенні матеріалу використовували «дружню» стратегію спілкування з читачками. Для цього, як правило, використовувалась частка «ми» («Будемо берегти колгоспний лад як зіницю ока», «Про наших дітей», «Нам пишуть», «Нас не обманути», «Тренуємось»). Атмосфера довіри підсилювалася ще й завдяки «зворотному зв'язку» – коротких відповідей на листи читачок, на питання (політичні та побутові), на надіслані матеріали (замітки, нариси, вірші, оповідання). Такий зворотній зв'язок створював ілюзію діалогу.

Починаючи з 1922 року виходить засноване Відділом по роботі серед жінок ЦК РКП(б) жіноче періодичне видання «Крестьянка». Метою журналу була «агітація серед селянок, пропаганда комуністичних ідей, впровадження у свідомості селянок знань, необхідних в їх повсякденній роботі та житті» [5, с. 1]. У першому номері було надруковано звернення Голови ВЦВК М. Калініна до читачок про роль видання у залученні жінок до громадського і культурного життя країни. До журналу додавався листок-додаток з декретом «О ликвидации безграмотности среди населения РСФСР» (від 26 грудня 1919 року). На сторінках «Крестьянки» друкувалися виступи Н. Крупської, М. Калініна, А. Луначарського, читачки могли ознайомитись із творами М. Горького, А. Твардовського, Д. Бедного та ін. Окрім цього, журнал містив рубрики «Бесіди лікаря», «Охорона матері й дитини» зі статтями про те, як загартовувати дітей, дитячі та жіночі хвороби, про права селянки при розлученні та ін.

Починаючи з травня 1917 року, відновив свою діяльність журнал «Работница», основним завданням якого був заклик до жінок щодо підтримки влади Рад, долученням до революційного руху. На сторінках журналу порушувались питання захисту материнства та жіночої праці, висвітлення економічної та політичної ситуації в країні тощо.

Починаючи з 1926 року, для жінок починає видаватись щомісячний «Женский журнал» (1926-1930), який став «другом і супутником жінки». До журналу докладались декілька додатків у вигляді кулінарних книг, рецептів по догляду за собою. «Женский журнал», окрім стандартних розділів «Мати й дитина», «Здоров'я жінки», «Харчування», «Рукоділля», містив рубрики «Суспільне і політичне життя», в яких друкувалися статті про можливість жінки отримати освіту, про боротьбу з безпритульністю, про роль жінки в обороні країни тощо. Кількість працюючих жінок стрімко зростала, однак більшість із них не мали інформації щодо своїх трудових прав та обов'язків. У зв'язку з цим на шпальтах «Женского журналу» часто розміщувались пояснення щодо порядку начислення й розміру пенсій, соціального забезпечення, порядку звільнення з роботи тощо.

З 1920-го по 1930-й рік в країні почав виходити створений І. Арманд та О. Коллонтай щомісячний політичний журнал «Коммунистка». Наголошувалося на тому, що це був «...єдиний керівний популярний журнал, що інструктував у дусі рішень партії всіх працівників, які здійснювали організаційну та пропагандистську роботу серед трудящих жіночих мас» [13, с. 20]. Основною читацькою аудиторією «Коммунистки» були «завідуючі жінвідділами окружному, райкому, жінорганізатори міста і села, керівники делегатських зборів та жінактив, що працює в радянських, кооперативних та інших організаціях» [13]. В журналі авторами друкувалися статті, що стосувалися шлюбу та розлучення, материнства, абортів, вільного кохання. Журнал декларував, що звільнення жінок тісно пов'язано з побудовою спільного комуністичного суспільства.

Окрім центральних політичних жіночих журналів починають виходити з друку місцеві жіночі періодичні видання. Зокрема варто відмітити такі журнали як «Комунарка України» (Харків), «Селянка України» (Харків), «Колгоспниця України» (Київ) та ін. Наприклад, у двотижневику «Селянка України» (1924-1931) друкувались поради жінкам з питань виховання дітей, охорони здоров'я, родинного побуту тощо.

Говорячи про особливості місцевої жіночої преси, то варто наголосити на таких, як: використання у своїй роботі місцевого фактичного матеріалу, близькість до аудиторії, врахування читацьких інтересів різних категорій населення, здійснення контролю за жіночими робітничими та селянськими масами у конкретно взятому територіальному окрузі.

Ще одним важливим питанням, яке висвітлювалось на сторінках преси, було питання охорони материнства і дитинства. Так на сторінках журналу «Женский журнал» заторкувались надзвичайно важливі питання щодо статевого життя, абортів, вагітності жінок. Авторами статей з даної теми виступали лікарі та інші фахівці, задіяні у сфері охорони материнства й дитинства. Зокрема у розділі «Здоров'я жінки» друкували статті, написані лікарем Н. Мікуліною-Івановою на тему «Нормальне і ненормальне статеve життя жінки», «Гігієна вагітності», «Запліднення і спадковість» тощо. Також у журналі була розміщена стаття Т. Плетньової «Бесіда з читачками про материнство», в якій відображено «...прагнення радянської держави сформувати нове ставлення до материнства як соціальної функції жінки, успішна реалізація якої можлива за активної підтримки держави» [11]. Нарком охорони здоров'я М. Семашко підкреслював важливість охорони вагітних жінок: «Охороняти вагітну – значить зберегти республіці здорову родоначальницю й здорового члена трудової сім'ї...» [14].

Журнал «Крестьянка» часто друкував короткі повідомлення у вигляді «питання – відповідь» щодо того, у якому віці бувають менструації, чи можна завагітніти під час годування грудьми та ін. Для жінок проводилась

роз'яснювальна робота щодо профілактики хвороб, які передаються статевим шляхом.

Також у жіночих журналах піднімалось актуальне у 20-х роках ХХ століття питання сім'ї та шлюбу. Як одне з найважливіших напрямків партійної роботи розглядалося звільнення жінки від багатьох сімейних «обов'язків і пут». Наголошувалося на тому, що «в умовах нової держави будуть формуватися нові умови життя і нова мораль, необхідність в існуванні сім'ї відпаде, а жінка зможе зосередитися на інтересах колективу», так як «...трудова енергія їх йде не на створення нових благ,.... а розтрачується на господарство, на обслуговування сім'ї» [4, с. 7].

Передбачалося, що жінки, залучені в трудовий процес, не повинні відволікатися на проблеми побуту. Установи соціально-побутового обслуговування – пральні, заводські їдальні – зобов'язані були допомагати робітницям вести домашнє господарство. Вже через кілька місяців після пологів жінка змушена була віддавати дитину в ясла і повертатися на виробництво. Дошкільні заклади розташовувалися поблизу фабрик і заводів, щоб працівниці мали можливість відвідувати дітей під час перерви. Все це повинно було допомогти в активному залученні жінок до побудови нового суспільства.

Висновки. Отже, жіноча періодика стала помітним явищем суспільного життя країни кінця ХІХ – першої третини ХХ століття. Вона пройшла шлях від декількох жіночих видань для незначної кількості людей, до різних типів жіночих журналів (науково-популярних, педагогічних, наукових, громадсько-політичних, модних видань), кожен з яких мав свою велику читацьку аудиторію. Весь об'єм матеріалів, що друкувався на сторінках жіночих журналів кінця ХІХ – 30-х років ХХ століття, являє собою цінне джерело з історії розвитку освіти та культури в країні. Варто зауважити той факт, що, якщо матеріалам у жіночих журналах кінця ХІХ століття був притаманний переважно інформативний характер, то вже з початку ХХ століття публікації

на сторінках жіночої преси набувають більш гострого та дискусійного характеру.

Дане дослідження не претендує на вичерпність вивчення проблеми. Перспективним буде розгляд впливу жіночих періодичних видань на вирішення проблеми подолання неграмотності серед населення у 20-30-ті роки ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ВКП(б) в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК / Відп. ред. М. Б. Мітін, О. М. Поскрьобишев, П. М. Поспелов. Перекл. із рос. вид. 1940 р. укр. філії Інституту Маркса-Енгельса та Леніна при ЦК ВКП(б). – Ч. 1. – Вид 6-те, допов. – К.: Держ. вид-во політлітератури УРСР, 1949. – 732 с.
2. Декрет о прессе // Декреты Советской власти. Т.І. М., Гос.изд-во политлитературы, 1957. – С. 24-25.
3. К истории издания журнала «Работница» // Новая и Новейшая история. – 1959. – № 4. – С. 28-29.
4. Коллонтай А. Производство и быт // Коммунистка. – 1921. – № 10–11. – С. 7.
5. «Крестьянка» — крестьянке // Крестьянка. – 1922. – №1. – С. 1.
6. Лапик Н. А. Воплощение стиля ампир в «модной» гравюре французских и русских журналов мод первой четверти XIX века // Вестник Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств (Вестник СПбГУКИ). – 2013. – №1 (14). – С. 114-121.
7. Летопись Вечерних высших женских курсов, учрежденных в г. Киеве А. В. Жекулиной. – 1914. – № 1. – С. 3-4.
8. Минаева О.Д. Журнал «Крестьянка» в 1920 гг.: приемы формирования читательской аудитории // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. – 2014.– № 6. – С. 128-150.
9. На помощь матерям . – 1898. – № 1. – 4 л.
10. От редакции // Женский вестник. – 1904. – № 1. – С. 1.

11. Плетнева Т. Беседа с читательницами о материнстве // Женский журнал. 1927. – № 6. – С. 11.

12. Предупреждение // Модное ежемесячное издание, или Библиотека для дамского туалета. 1779. – Ч. I. Январь. – С. б/н.

13. Работница. – 1930. – № 5. – С. 20.

14. Семашко Постійне завдання жінки // Комунарка України. – 1920 – № 1–2.

15. Союз женщин: журнал, посвященный вопросам, связанным с борьбой за равноправие женщины и, главным образом, за ее избирательные права / ред. М. А. Чехова. – СПб., 1907. – № 1. – 22 с.

16. Участие женщин в просвещении народа // Женский вестник. 1904. – № 2. – С. 44–45.

17. Філіпенко Л. В. «Ідейні» жіночі журнали в Російській імперії початку ХХ ст.: становлення та еволюція: монографія / Л. В. Філіпенко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 368 с.